

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Maloningosios buveinės

Vis galvoju, ką reiškia Naujojo Testamento žodžiai apie dangiškąsias buveines, kurių esama daug ir įvairių. Vienos – tokios šviesios ir erdvios, kad ne kiekviena siela gali jas išverti. Kitos – ramios ir paslaptingos. Tamsėlesnės, šešėliuotos. Ir sielos ten ten – tamsesnės. Su paslaptimi viduje.

Vienose veikiausiai pilna triukšmingos gyvybės, besiveržiančios per kraštus, kitose – tylu, tik vėjas kriaukles pučia ir jų balsas aidai kaip vos girdima aimana. Vienose žengi per aksominės samanas, kitose – per aksominius šunų kailius, samanos nieko nesako, o šunys verčiasi kūliais ir nėra vietos, kur nebūtų bakstelėjusi entuziastinga šlapia nosis.

Malonės dėka galime pajusti šių buveinių palaimą ir šiame pasaulyje. Šios buveinės atsiskleidžia malonės dėka. Ir visa tai, kas brangu ir mylima – nuo kuklaus pienės žiedelio iki taku atrisnojančio labradoro – tampa mano sielos dalimi, kurios niekas nebegali pažeisti, atimti, pažeminti.

Kodėl taip sunku nupasakoti dangaus buveines? Kodėl jų pajautai reikia malonės ar netgi apreiškimo?..

Todėl, kad pragaras arčiau mūsų nei dangus. Mes jį stengiamės prisijaukinti ir paversti pokštų ir juokų šaltiniu, pasakojame apie jį anekdotus. Manome, kad galbūt jis nėra toks baisus ar pilkas, kaip tenka įsivaizduoti. Mes netikime savo vaizduote – ir galbūt gerai darome, nes vaizduotė nėra patikimas vedlys į tai, ko nepažįstame. Tačiau...

Mūsų prigimtis yra žmogiška ir ilgisi to, kas jai įdiegta su prigimtimi – tiesos ir teisingumo, meilės ir atjautos, kilnumo ir gailestingumo. Romumo ir šviesos. Viso to, kas randa sau amžiną prieglobstį dangaus buveinėse. Pragarui visa tai nereikalinga. Pragaras pagrįstas racionalia tvarka ir griežta biurokratija. Ir ne veltui Šv. Rašte pasakyta, kad pragaras – vieta, kur žmogus bus atskirtas nuo bet kokio žmogiškumo. Taigi jokio kilnumo, jokios atjautos. Jokio gailestingumo. Tik tvarka.

Pragaras, skaitant Kafką, Dantę, O'Brajeną, panašus į kontorą, nuovadą, entomologo kambarį su gausia vabzdžių kolekcija ir netgi į žemės plutos skerspjūvį.

Dangiškosios buveinės – nepanašios į nieką, nes jos nėra mūsų vaizduotės vaisius. Jos pranoksta mūsų vaizduotę. Jos prilygsta nebent tyriausioms dvasios būsenoms.

O, jeigu tik mes nepamirštume, ką reiškia malonė patirti mažutį slėpiningos dangiškosios buveinės atsivėrimą!.. Būtume ne tik pakantesni ir protingesni, bet ir laimingesni.

Renata Šerelytė

Laimono Ciunio nuotr.

* * *

*Purpuru atsivėrusi
šiaurės vasarų pablyškusiam skliautui –
senoj apleistoj pasodėj
tarp eglių ir agrastų –
laukine rože,
vieniša ir išdidi...
Purpuru atsivėrusi –
keturiems kryžminiems rudens vėjams
dalini karališkai savo žiedlapius –
savo kūną ir kraują...
Purpuru atsivėrusi –
ką sapnuoji, ką sapnuoji
per ūkiančią pūgą,
priėmus iš lemties rankų
sunkią balto sidabro karūną
ant nuleistos galvos.*

Janina Degutytė

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Maloningosios buveinės • 2-as psl. Astrida Petraitytė. Asmeniniai maršrutai ir stotelės Knygų mugėje • 4-as psl. Kazimiero Barėno premija – Vaivai Rykštaitei • 5-as psl. Vaiva Rykštaitei. Trisdešimt. Ištrauka iš romano • 6-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė. „Vėjas“ įdomus daiktas, šviežias ir... mums naujiena” • 7-as psl. Algis Vaškevičius. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje – apie 450 metų po Laisvės alėjos grindiniu išgulėjęs lobis • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Labai estiškas filmas „Lapkritis” • Frederico Chopino gimtadienis su Šviese Čepliauskaite

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Žymioji knygų dailininkė iš Prancūzijos Marion Bataille.

A. Petraitytės nuotr.

Asmeniniai maršrutai ir stotelės Knygų mugėje

Astrida Petraitytė

Kaip visad vasarį keturias dienas (21–24) nutikusi Vilniaus knygų mugė prasmingai skelbė: „Po 20 metų prisistatinėti nebereikia“, ištisios ji – jubiliejinė. Ne nuo pirmosios mugės, bet jau daugelį metų man tas keturdienis Litexpo (parodų rūmuose yra smagi, nors kiek ir varginanti – mat daug triukšmo, spūsties, šurmulio – kultūros šventė. Einu ne pirkti (nors vieną kitą leidinį sau leidžiu), ne tarp prekystalių grumdytis – einu į renginius: knygų pristatymus, susitikimus su rašytojais, bendresnių temų diskusijas ir kt. Renkuosi nebūtinai populiariausias „stoteles“, neretai ir „Buridano asilo“ situacijoje tenka pabūti, nes norisi į porą ar daugiau vienu metu vykstančių renginių.

Mugės naujienos

Mugės tradicijos, vyksmo formos per du dešimtmečius susiklosčiusios, bet kaskart ir naujienų randasi. Regis, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (LLTI) leidyklos vadovas Gytis Vaškelis, mugės organizacinio komiteto narys, labiausiai nenustygsta kokios idėjos nepasiūlęs (štai 2014-aisiais, minint K. Donelaičio 300 metų jubiliejų, būtent jis suorganizavo ištisinį, keletą valandų trukusį „Metų“ skaitymą). Šiemetė naujiena, irgi neapsiėjusi be Vaškelių – „Šortai“, trumpos, 15-os ar 20 minučių žodinės dvikovos tarp kritiko, nebūtinai literatūrologo, ir autoriaus (valandos renginyje viena po kitos paprastai „susikaudavo“ trys poros).

Tiesa, pirmieji „šortai“, į kuriuos įsiterpiau, buvo kiek prisvilęs blynas. Negali sakyti, kad neįdomu buvo klausyt istoriko (vis labiau besireikšiančio kultūros sferoje) Aurimo Švedo provokuojamos Rasos Leonavičiūtės, vienos iš „Karalienės Bonos virtuvės“ autorių (greta Jolitos Bernotienės), patirti, kokius patiekalus, prieskonius iš saulėtosios gimtinės atvežė Bona Sforca, bandyti vaizduotis, kaip „šiurpiei“ (Švedo hiperbolizacija) kilmingajai italei turėjo atrodyti tuomečiai lietuviai papročiai ir pan. Bet, matyt, pritrūkus kovotojų (ši pora tą valandą buvo antroji, tradicinė trečioji numatyta nebuvo), Vaškelis, iš pirmos klausytojų eilės „dirigavęs“

vyksmui, gerokai pratęsė jų laiką, tad ir Švedui teko suktis, ir auditorija raginta klausti – taigi „Blitz turnyras“ išsitiesė kone į tradicinio formato susitikimą su autoriumi. Matyt, būtų išmintingiau laikytis numatytų taisyklių – tiesiog skelbti pertrauką, duellantų pritrūkus.

„Šortai“, kuriuose kitądien sudalyvavau, jau atitiko skelbtąsias taisykles: literatūrologė Elžbieta Banytė atakavo klausimais Felixą Ackermaną, kurio vokiškosios knygos vertimas „Labai blogai arba liuks: 8 pamokos apie Lietuvą“ mugėje pristatytas. Joje autorius, keletą metų gyvenęs Lietuvoje – neblogai ir lietuviškai pramokęs (tai pademonstravo renginyje) – surašė, kaip supratome, ir negatyvius savo patyrimus (pvz., vairavimo teisių laikymo nuotykius). Bet dabartinė perspektyva – mat su šeima kuris laikas gyvena Varšuvoje – vilnietiškus išpūdžius koreguoja teigiama linkme... Taip, buvo smagus, humoru nuspalvintas trumpų klausimų–atsakymų pokalbis.

* * *

Kadangi mugės renginių tokia gausybė ir įvairovė, tai naujieną gali sau susikurti, „atrasdamas“ jau tradicijas turintį renginį. Štai Kino salėje, esan-

čioje – kartu su Muzikos sale, Bukinistų pasažu – atskirame mažesniame (nei pagrindinis, kuriame ir prekybinis šurmulys, ir dauguma renginių salių) paviljone, „literatūriniai“ filmai – romanų ekranizacijos, rašytojų biografijos ir pan. – ne pirmus metus yra Knygų mugės programos dalis. Bet tik šiemet pasiryžau ištrūkti kone porai valandų iš „gyvų“ renginių ir prisiminti savo sinefilinius pomėgius. (Šįkart liko neaplankyta Muzikos salė, į kurią ankstesniais metais užsukdavau kokiam klasikų pusvalandžiui. Bukinistų pasažą – kur buvo galima rasti ne tik pigiai parduodamų, bet ir veltui dalijamų senesnių knygų – trumpai apibėgau.)

2018-aisiais vokiečių režisieriaus Thomo Stuberio pagal Lutzo Seilerio romaną sukurtas filmas „Kruso“ vertas dėmesio ir istoriniu-pažintiniu aspektu. Filmą pristatęs Goethe's instituto Vilniuje vadovas Detlefas Gericke atkreipė dėmesį, kad matysime ir Nidoje filmuotas scenas. Bet ne tai svarbiausia. Tiems, kam rūpi ne užbraukti ir ne idealizuoti, o giliau pažvelgti į (patirtas ar ne) sovietmečio „tradicijas“ ir jas reguliavusias povandenines sroves, bus įdomios ir Vokietijos Demokratinės Respublikos, to Sovietų Sąjungos satelito, dar prieš Berlyno sienos griūtį nutikusias „paribio scenas“; paribio dvejopa prasme – mat, viena, veiksmas vyksta saloje, į kurią legaliai atplaukia vienos dienos turistai ir kuri yra prižiūrima ginkluotų pasieniečių (gi ne vienas susigundo kaip nors įveikti jūrą, už kurios – laisvas pasaulis) ir, antra, sala sutraukia „marginalus“ – bohemiškai, jei ne disidentiškai nusi-teikusius nepritapėlius prie reglamentuoto „demokratinio“ gyvenimo. Saloje veikianti poilsia-vietė (matyt, turinti rūpintis tik vienos dienos turistų maitinimu) yra tapusi nelegalia šių nepritapėlių slėptuve, o pagrindinis jų globos organizatorius – eilinis virtuvės darbininkas Kruso (ar – Kruzas); beje, paradoksali detalė, dar ryškiau nušviečianti soc. lagerio ypatumus: jis – sovietinio karininko, vadovaujančio Vokietijoje įsikūrusiam daliniui, sūnus.

Gyvi susitikimai

Susitikimai su autoriais, jų knygų pristatymai, žinia – „privalomas“ mugės komponentas. Tarp jų gausybės paprastai renkuosi rašytojus, kuriems jaučiu vienokius ar kitokius asmeninius sentimentus.

Prieš eidama į poeto Kornelijaus Platelio renginį, spėjau ne tik jo „Ištrūkusias mėnesienas“ („Odilės“ dailiai išleistas) išgyti, bet ir išgirsti, kad ši poezijos knygelė LLTI pripažinta „kūrybiškiausia“ (būtent tokį titulą suteikia instituto ekspertų komisija, iš pradžių sudaranti pretendentų dvyluktuką). Renginį vedusi literatūrologė Dalia Satkauskytė akcentavo: tai literatūrologų sprendimas – neturime painioti su visų skaitytojų vertinamais penketukais (prozos, poezijos, vaikų, paauglių literatūros), iš jų išrenkamais laureatais. Gražiai jos buvo apie knygelę pasisakyta – be visų intelektualių privalumų (intertekstualumo ir pan.), šie eilėraščiai gerai skamba ir garsiai skaitomi. Tuo galėjome įsitikinti – po kalbėlių (trumpą žodį dar tarė rašytojas ir literatūrologas Rimantas Kmita) didesnė laiko dalis skirta pačiai poezijai. Kartu su muziku Donatu Katkumi Platelis, kaip pasisakė, sudarė „mokyklinį montažą“ – pakaitomis skaitė eilėraščius, ironija ir paradok-sais žadinusius vaizduotę. Ir abu literatūrologai į „montažą“ po eilėraščių įterpė.

Nukelta į 3 psl.

Diskusija „Kas užkeikė novelę?“. Iš kairės: literatūrologė Audinga Peluritytė-Tikuišienė, Daina Opolskaitė, Danutė Kalinauskaitė, Renata Šerelytė

Atkelta iš 2 psl.

* * *

Renata Šerelytė naujausią savo romaną „Izabelė“ pristatė su Erika Umbarsaite, atlikusia autorės kalbintojos ir auditorijos judintojos vaidmenį (tiesą sakant, bent man liko neaišku, ar ji su knyga kaip nors „oficialiai“ susijusi, ar tiesiog atstovauja rašytojos gerbėjų gretoms). Sužinojome, kad naujausias kūrinys pratęsia bene prieš metus pasirodžiusį romaną „Raganos širdis“, pasakojantį Barboros Radvilaitės ir jos patikėtinės Magdalenos istoriją. Rašytojos pasisakymai vaizduotėje įplieskė Izabelės – raudonplaukės laukinukės – vaizdinį, buvo įdomu patirti, kad šis grožinis kūrinys pareikalavo ir istorinių studijų – štai itin pravertė. Raimondos Ragauskienės knyga apie Biržų ir Dubingių kunigaikščius Radvilas. Manau, visi būtume mielai paklausę ir paties romano fragmentų – bet gal autorė norėjo išlaikyti stipresnę būsimo skaitymo intrigą?

* * *

Nora Ikstena 2015-aisiais gimtojoje Latvijoje pasirodžiusiu autobiografiniu romanu „Motinos pienas“, regis, pelnė ir pasaulinę ar bent europinę šlovę – jis jau išverstas į daugybę kalbų; lietuviškąjį variantą pateikė puiki vertėja Laura Laurušaitė.

Mugės programoje surengtas viešnios ir Danutės Kalinauskaitės pokalbis buvo tarsi pernykščio šių dviejų tituluotų prozos meistrių dialogo tęsinys (2018-ųjų mugėje, ruošiantis bendram Baltijos šalių prisistatymui Londono knygų mugėje, rengti susitikimai su Latvijos ir Estijos rašytojais). Žinoma, daugiausia kalba sukosi apie „Motinos pieną“ – joje perteikiamas gana sudėtingus motinos ir dukters santykius bei sovietinę tikrovę. Kalinauskaitė atkreipė dėmesį, kad romanas pasirodė latvių literatūros serijoje „Mes“, skirtame XX a. šalies istorijai – tarsi „užsakytas“, bet pati išskleidė abejones: tema ir kūrinio siužetas rašytojai jau buvo pribrendę. Ikstena patvirtino, kad šio romano rašymas atliko ir autoterapinį vaidmenį, pratęsdama: ir daugeliui skaitytojų, kaip aiškėja iš gausių pastarųjų metų susitikimų, jis turi terapinės galios. Sovietinius absurds patyrė ne visi, bet štai motinos-dukters problematika atsišaukė – pačiai autorei netikėtai – net Japonijoje. Kalinauskaitės perskaitytas fragmentas (mažosios herojės mama iškviečiams į mokyklą pasiaiškinti, kodėl mergaitė per pertrauką neišgerianti privalomos stiklinės pieno) paliudijo emocinę pasakojimo įtaigą. O mūsų, Baltijos šalių, patirtis Vakarams yra intriguojanti egzotika – štai vertimas į anglų kalbą, D. Britanijos leidėjams pagėdaujant, pavadintas „Sovietiniu pienu“.

Diskusijos apie literatūrą

Diskusijos įvairiausiomis temomis (net politinėmis) – sena Knygų mugės tradicija; aš šįkart apsiribojau išsiklausiusi į literatūrinius svarstymus. „Žemininkai ir jų bendraamžiai: dvidešimtųjų karta lietuvių poezijoje“. Literatūrologai Elena Baliutytė, Donata Mitaitė, Kęstutis Nastopka, bei moderuojanti Dalia Satkauskytė prisiminė ne tik antologijos „Žemė“ autorius, įgavusius „žemininkų“ vardą. Tuo labiau kad ir karui baigiantis į Vakarus pasitraukusieji, už Atlanto išikūrusieji Juozas Kėkštas (labiausiai likimo blaškytas, 1949–1959 m. gyveno Argentinoje), Kazys Bradūnas, Alfonsas Nyka Niliūnas ir Henrikas Nagys 1951 m. Los Angeles išleistame rinkinyje, kuriam įvadinį žodį „Žmogaus prasmės Žemėje poezija“ parašė Juozas Girnius, į savo gretas priėmė ir besitraukiant žuvusį Vytautą Mačernį. Diskutantų akiratyje buvo ir kitoki kelią pasirinkę ar kitokio likimo ištikti tos kartos atstovai: išdaviko žyme paženklintasis Kostas Kubilinskas, sovietinėje Lietuvoje sugebėjęs iškilti Eduardas Mieželaitis, režimo represijas patyrę Gediminas Jokimaitis bei Pranutė Aukštikalnytė-Jokimaitienė ir kt. Likimų dramatišumas ir net tragiška ištis atsišaukė baugiu klausimu: o kur, kaip būtum tu, ištikus istoriniams kataklizmais?

Režisieriaus Eimunto Nekrošiaus atminimui skirta paroda Rašytojų kampe

* * *

„Kas užkeikė novelę?“ Moderuojant literatūrologei Audingai Peluritytei-Tikuišienei, savo požiūrį į novelę išsakė šio žanro atstovės – Danutė Kalinauskaitė (kol kas pasireiškusi ilgomis, kone romano krūvį talpinančiomis novelėmis – ir už jas pelnusi Nacionalinę kultūros ir meno premiją), Renata Šerelytė (novelėmis iškart sau vardą literatūroje iškovojusį, prieš keletą metų kartu su Laura Sintija Černiauskaite išleidusi jų rinkinį „Hepy fjučer“, dabar labiau žinoma kaip romanistė) ir Daina Opolskaitė (debiutavusi novelistikoje, prie šio žanro grįžo po 18 metų, šioje mugėje pristatydama jų rinkinį „Dienų piramidės“, „pauzės“ laikotarpiu rašiusi knygas paaugliams). Prasmingas buvo renginio vedėjos ir įvadinis, ir baigiamasis reziumė: šios autorės yra novelę „atkeikusios“, pratęsusios (savaip) J. Apučio, R. Granausko, kitų novelės meistrų mokyklą. Rašytojų pasisakyta – nors ir pabrėžiant, kad tai „nepelningas“ žanras, ir leidėjai, ir skaitytojai mieliau imasi romano – apie ypatingą novelės talpumą, koncentruotą kiekvieno sakinio semantinį ir kalbinį krūvį. Žinia, novelė turi savo magiją – štai Šerelytė prisipažino pasiilgusi šio žanro ir jau prie jo grįžtanti.

* * *

„Noras skaityti apie save. Kaip mes iš naujo at randame nacionalinius rašytojus.“

Trijų mažų šalių atstovai – lietuvė Kristina Sabaliauskaitė, latvė Nora Ikstena, estas Reinass Raudas, provokuojant juos vertėjai – iš anglų kalbos) Rasai Drazdauskienei – „aiškinosi“, kodėl rašo gimtąja kalba, įkandama, taip sakant, tik „happy few“. Buvo smagu patirti, kad lengvai anglų kalba išsireiškiantys rašytojai (mes, neišmanėliai, vertimo klausėmės užsidėję ausines) neketina savęs populiarinti išsižadėdami gimtosios kalbos, per eidami prie „tiesioginio kontakto“ su milžiniška angliakalbe auditorija. Džiugus buvo ir vedėjos konstatavimas apie pastebimą Baltijos šalių skaitytojų grįžimą prie „savų“ rašytojų – nuslūgus

pirminiam visko, kas vakarietiška, alkiui (vos atkūrus Nepriklausomybę), suvokiama, kad ir mažos šalys turtingos savo patyrimu, praeities klodais ir dabarties niuansais.

P.S.

Ne tik visų renginių neįstengiau aplankyti, bet ir aplankytų aprašyti. Domino dar, tarkim, istoriniai mūsų šalies skerpjūviai (štai Liudas Mažylis su jam talkinančia doktorante Rasa Zozaitė pristatė dokumentų rinkinį „Lietuvos valstybės atkūrimo procesas: 1918 m. sausis-vasaris“), mugę „ilustravusios“ parodos (nuėjusi į renginius „Rašytojų kampe“ turėjau progos prisiminti neseniai mus palikusių režisierių Eimuntą Nekrošių – jis žvelgė iš fotografijų, dar ir spektaklių scenos parodoje pasitelktos). Žinoma, negalėjau neužsukti į visad gyvą, veiksmo pripildytą Knygų šalį, vadovaujamą dailininkės Sigutės Chlebinskaitės; čia buvo galima sutikti ir jos paskiestus pasaulinio garso iliustruotojus – prancūzų Marion Bataille ir japoną Katsumi Komagata. Kaip Mažosios Lietuvos atstovė, privalėjau ne tik sudalyvauti dviejų kapitalinių Martyno Liudviko Rėzos tomų, parengtų (kaip ir ankstesnieji) LLTI mokslininkės Liucijos Citavičiūtės, pristatyme, bet ir juos įsigyti – parsitempia III ir V tomus (mat IV, skirtas Rėzos publikuotai K. Donelaičio kūrybai ir aparimui, pasirodė „be eilės“, mūsų dainiaus 300-metį pažymint).

Knygų mugės išpūdziai neišsisklaido sulig jos užbaiga. □

Knygų autoriai nusiteikę autografams. Istorikas Arvydas Anušauskas pristato savo naujausią knygą „Užmirštas desantas“, Vytautas Lansbergis – „Organizuotus tekstus II“.

KAZIMIERO BARĖNO PREMIJA – **VAIVA RYKŠTAITEI**

Jau dešimtą kartą Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka metų pradžioje išrenka Kazimiero Barėno literatūrinės premijos laureatą. 2018-ųjų metų premijos laureate tapo Vaiva Rykštaitė už romaną „Trisdešimt“, išleistą 2017 m.

Rašytoja Vaiva Rykštaitė

Vaiva Rykštaitė (g. 1985 m.) – ketvirtos kartos kaunietė, baigusi filosofijos studijas VDU ir Londone. Dirbo modeliu Milane, šešerius metus gyveno Londone, daugiau nei metus praleido keliaudama po Indiją. Šiuo metu gyvena Hawaii, augina dvi dukras. „Trisdešimt“ – penktoji autorės knyga.

Autorė neslėpė džiaugsmo, sužinojusi, kad jai paskirta literatūrinė K. Barėno premija: toks įvertinimas, pasak Vaivos, labai svarbus jos kaip rašytojos pripažinimui. Ir nors Vaiva rašo jau daugiau kaip dešimt metų, tai – pirmasis reikšmingas jos kūrybos įvertinimas. Taip įvyko galbūt dėl to, kad ši įdomi autorė, turinti pagavią kalbinę klausą ir savitą rašymo stilių, buvo nepelnytai stumiama į popliteratūros lauką, o visi, atsidūrę šiame lauke, vertinami gana skeptiškai. Pasak literatūrologo Sauliaus Vasiliausko, kuris premijos įteikimo metu skaitė autorei laudaciją, taip neturėtų būti, nes į literatūrą dabar ateina žmonės iš įvairiausių sričių, ir jų kūrybiniai eksperimentai sveikintini ir laukiami, nors galbūt jiems ir pritrūksta kūrybinės brandos ir patirties.

Savo romane Vaiva Rykštaitė pasakoja „trisdešimtojo gimtadienio nelaukiančios Jurgos, ieškančios savo vietos atgrasiais socialiniais standartais ir stereotipais perpildytame pasaulyje, istoriją, kurdama paraleles su savo prosenelės gyvenimo tarpukario Kaune fragmentais (...) ir šis pasakojimas įtraukia, neleidžia skaitytojui plūduriuoti paviršiuje ir kviečia nerti giliau“ (Saulius Vasiliauskas). Tai ir pasakojimas apie moters savivoką, erotines patirtis, atmieštas lengva humoro bei ironijos gaidelė. Romanas, kaip juokaudama sakė rašytoja, yra visai ne apie tai, ką reikia atlikti iki trisdešimtmečio – socialiniuose tinkluose šią knygą taip

Premijos įteikimo iškilmėse. Iš kairės: Saulius Vasiliauskas, Renata Šerelytė, Vaiva Rykštaitė, naujoji G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekos direktorė Jurgita Bugailiškienė, Audronė Palionienė, Elvyra Pažemeckaitė.

Nuotrauka iš Vaivos Rykštaitės įrašo fb

paviršutiniškai traktuojančios moterys labai apsirinka.

Įsiminė premijos įteikimo metu autorės išsakyti žodžiai apie mūsų aplinkos tausojimą, rūpinimąsi ekologija, apie tai, kokią pasaulį paliksime savo vaikams ir ką jie apie mus sakys, jei tas pasaulis bus piktas, grėsmingas ir nešvarus.

Laureatą šiemet rinko K. Barėno literatūrinės premijos komitetas, kurio pirmininkė – Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Krašto kultūros paveldo sklaidos skyriaus vedėja Audronė Palionienė, nariai: prozininkė, poetė, dramaturgė, literatūros kritikė Renata Šerelytė, istorikas, žurnalistas ir rašytojas, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto lektorius dr. Tomas Vaiseta, literatūros kritikas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyriaus doktorantas Saulius Vasiliauskas, poetė, Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos kultūros renginių organizatorė Elvyra Pažemeckaitė.

Rašytojos, literatūros kritikės Renatos Šerelytės nuomone, „Vaiva Rykštaitė – jauna autorė, turinti kūrybinio ir intelektualinio potencialo, jos stilius laisvas ir veržlus, nepretenzingas ir nesukaustytas, romaną skaityti įdomu, nes jis išgyvenamas ir autentiškai, ir laikomasi deramo atstumo, kurį turi sukurti literatūrinio teksto pasakotojas. Kita vertus, tai ir gana subtili moteriškosios savasties atvertis, ir savojo ‘aš’ apmąstymas, pasitelkiant gyvą ir spalvingą giminės istoriją.“

Kaip ryškią asmenybę Vaivą Rykštaitę įvertino ir komisijos narys dr. Tomas Vaiseta. Pasak jo, po autorės tekstų lengvumu slepiasi didelė ir nuoširdi pastanga patraukti ir išlaikyti skaitytojų dėmesį, kurti įdomų, intriguojantį siužetą. Ji – viena iš nedaugelio autorių, sugebėjusių kokybiškai užfiksuoti emigracijos patirtį.

2018 m. Kazimiero Barėno premijai buvo pasiūlytos šios 2017 ir 2018 m. išleistos jaunųjų autorių knygos: Vaivos Rykštaitės romaną „Trisdešimt“ (2017), Karolio Petrylos romaną „Mirtis mus suvienys“ (2017), Editos Puskunigtės romaną „Mergina po vidurnakčio“ (2018), Monikos Budinaitės romaną „Selfų slėnis“ (2018), Marijaus Gailiaus romaną „Oro“ (2018), Monikos Baltrušaitytės novelių knyga „Išėjė prie upės“ (2018).

Kazimiero Barėno premija teikta jau devynis kartus. Laureatai nuo 2008-ųjų – Laura Sintija Černiauskaitė už romaną „Benedikto slenkščiai“, Andrius Jakuciūnas už romaną „Tė-

vynė“, Ieva Toleikytė už apsakymų knygą „Garsyčių namas“, Aleksandra Fomina už romaną „Mes vakar buvom saloje“, Jurga Tumasonytė už trumposios prozos knygą „Dirbtinė muselė“, Tomas Vaiseta už apsakymų knygą „Paukščių miegas“, Mykolas Sauka už apsakymų knygą „Grubiai“, Kazimiera Kazijevaitė-Astratovienė už apysaką „Sėptynios kartos“ ir Virginija Rimkaitė už apysaką „21 a.“

Premija įsteigta lietuvių išeivijos Didžiojoje Britanijoje veikėjų, kraštiečių Marijos ir Kazimiero Barėnų sumanymu paskatinti jauną gabų prozininką, skiriama už per pastaruosius dvejus metus išleistą geriausiai vertinamą jauno autoriaus (iki 35 metų amžiaus imtinai) prozos knygą. Premijos steigėjas – Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka.

Parengta pagal Panevėžio m. spaudos informaciją

Kazimiero Barėno premijos laureatų knygų parodėlė.

Nuotrauka iš Vaivos Rykštaitės įrašo fb

Vaiva Rykštaitė

Trisdešimt

Ištrauka iš romano

Išgirdusi ką sakant „stipri moteris“, tuoj pat prisimenu savo tetą Rožytę. Nors sakyti prisimenu šiuo atveju labai įžūlu, nes manęs pačios tuomet nebuvo nė sėklos. Bet kažkur skaičiau, kad iš tiesų dauguma mūsų praeities epizodų nėra prisiminimai per se, bet pasakojimais pagrįsti išivaizdavimai. Taigi, šitą giminės išlūpų į lūpas perduodamą istoriją girdėjau tiek kartų, kad galiausiai ji tapo gyvu ryškiu vaizdiniu mano pačios galvoje. Teta Rožytė, kaip visada, laku sutvirtintom standžiom garbanom, šviesintais potrupiais plaukais, išdidi sėdi Zaporoziečio keleivio sėdynėje. Kiek ją pažįstu, greičiausiai tuo metu ji ištempusi veidą rožiniu lūpdažiu vedžiotusi lūpas; – bet nesu tikra, ar Zaporoziečių atvartuose nuo saulės būdavo veidrodėliai. Tad, galimas daiktas, ji jau kurį laiką kuičiasi rankinėje, ieškodama veidrodėlio. Arba lūpų dažų. Arba nosinės – medvilninės, suglamžytos, aplipusios zefyro trupiniais. Zaporoziečio salone atsiduoda talku, prakaitu, tabaku ir saulėje besilydancia guma. Karšta, bet Rožytė nenori atidaryti langų – nenori, ir tiek. Ji dažnai užsispiria elgtis būtinai priešingai, nei norėtų jos brangiausias. Pakėlusį akis Rožė pastebi, kad štai jos antras vyras Kazelis suka jau antrą ratą, vis nerasdamas progos išvažiuoti iš žiedo.

– Tu durnas ar apsimeti? – Rožytės skardus balsas visai ne dera nei prie jos lūpų dažų, nei prie vardo.

Kazelis iki pat galo taip ir neapsiprato – visada kiek krūptelėdavo vos jo žmonai nutraukus tylą.

Jis nieko neatsako, suraukęs susivėlusius apuokiškus antakius šį kartą pasiryžo tikrai išsukti, bet štai kelyje kaip tyčia pasipainioja naujutėlaitė volga, sekundžių reikalas, ir proga praleista. Kazelis prakaituoja.

– Ar galiu atsidaryti langą? – klausia bijodamas atitraukti rankas nuo vairo.

– O mane namo parvežti gali? Gali? *Bože moj nebesnyj...* – Rožytė stenėdama suka metalinę rankenėlę, bet langas atsidaro tik iki pusės.

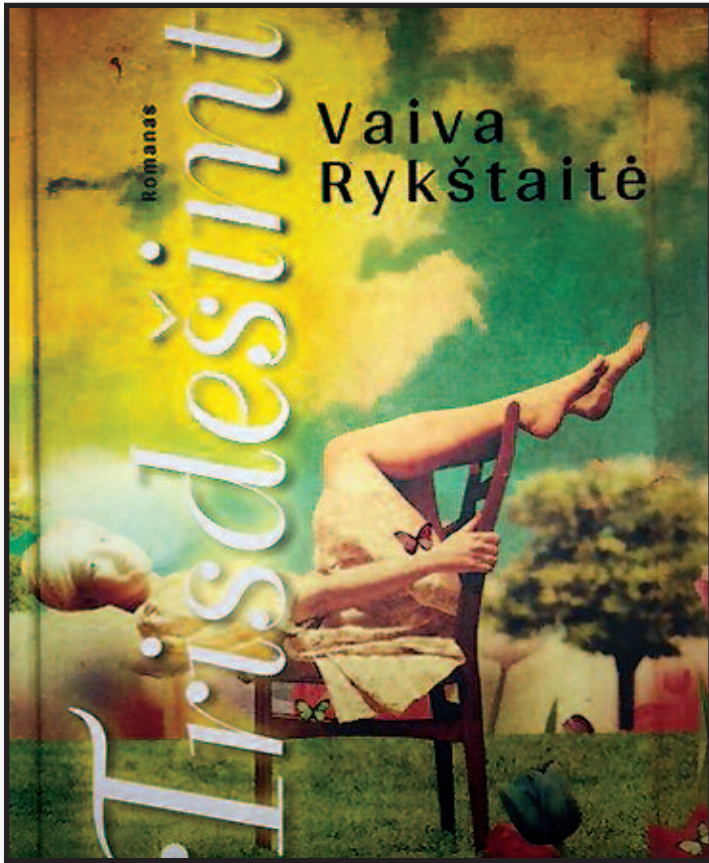
Kazelis tuo metu jau suka ketvirtą ratą. Vėl praleidęs progą persirikiuoti į antrą juostą, pasiryžta pagaliau papypsinti.

– *Jobtvajumat!*

Ant skruosto pajutęs drauge su keiksmu užtikusias žmonos seiles, Kazelis susigūžė ir prisimerkęs laukė kito žmonos veiksmo. Ji ilgai netruko.

– Stoooook, glušiau!

Kazelis, dar prieš akimirką bijojęs supykdyti aplinkinius vairuotojus, kaipmat sustojo pirmoje žiedo juostoje. Pavymui pasigirdo stabdžių cypimas. Mikliai įjungusi avarinį signalą Rožytė nuo užpakalinės sėdynės pasičiuopo gėlėtą skėtį ir po akimirkos lyg milicininke, išdidžiai atstačiusi nuo karščio bei įtūžio sunkiai besikilnojančią krūtinę, jau reguliavo eismą. Vienu mostu sustabdžiusi automobilį srautą, sukamaisiais judesiais nurodė Kazeliui jo važiavimo kryptį. Jūdviejų zapukui pagaliau išsukus iš žiedo, Rožytei dar šmėstelėjo mintis nusilenkti tiems žioplams, lyg būtų artistė. Bet ji tik vos kilstelėjo smakrą ir pasileido į jos laukian-

Vaiva Rykštaitė. Trisdešimt. Romanas. – Vilnius, Tyto alba, 2017

tį mašiniuką. Kazelio širdis plakė triskart tankiau, nei žybsėjo avarinio signalo žibintai.

* * *

Jinai jų neskaitė, tik švelniai kilnodavo iš vienos krūvos į kitą. Paglostydavo, pauostydavo, kartais pakėlusį prieš langą žiūrėdavo, ar nėra pageltusiame popieriuje kokių nematytų ženklų. O tada, dažniausiai ankstyvą pavakarę, kai jau būdavo mane pavalgydinusi, apsišlavusi ir prinešusi malų vakarui, motė atsistodavo prie senovinio veidrodžio raitytame rėme ir pasidažydavo lūpas bantuku. Tamsiai raudonais talku kvepiančiais dažais išryškinusi viršutinius lūpų linkius ir apatinės vidurį, ji nusirišdavo skarą ir delnu atsargiai kilstelėdavo žilas ant kairio šono sumestas retro garbanas – kaip jos išsilaikydavo, nežinau, nes niekad nemačiau motės sukanč plaukų. O gal tik neprisimenu? Prosenelės šukuosena visiškai nepasikeitė nuo dvidešimt vieno, kai ji su ilgarankove ketvirtojo dešimtmečio stiliaus pieno baltumo satino vestuvine suknele pozavo nespaltvotai nuotraukai. Pirštinais apmautose rankose – baltos kalijos, akyse – džiugus beprasidedančio gyvenimo ilgesys, o šalia – gražus vyras su karininko uniforma. Staselis.

Motė mėgo pasakoti savo jaunystės laikų istoriją, kuri jai pačiai atrodė labai juokinga. Apie tai, kaip tėveliai jai bandė pripiršti poną Benediktą Tarasevičių, senbernę iš labai geros šeimos. Silvija (taip anuomet vadinta mano motė) pono svečiuose sulaukdavo beveik kiekvieną savaitgalį.

– Reikėdavo sėdėti salionėly ir bendrauti su pan Tarasevič. Kiekvieną kartą rengdavausi naują suknį. Pan labai nemėgo ožkų pieno, nemėgo ir pačių ožkų. Sakydavo, kad tai gyvulys su velnio galva.

Sakė, kartą matęs pakaunėję medį išlipusį ožį, kuris nušoko ant žemės ir nubėgo ant dviejų kojų. Nesuprasi, ar tai velnias buvęs, ar ožys, ar raguotas žmogus... O man patsai pan atrodė į ožį panašus.

Kaip atrodė salionėlis, žinojau iš vienos nuotraukos, kurioje ant nedidelių sofų susėdusios nespaltvotos moterys. Nerta staltiese užtiestas staliukas, didelis krištolinis grafinas su aplink sustatytomis taurelėmis, imantrios suknelių apykaklės, virš retro stiliumi apkirptų moterų galvų pakibęs paveikslo rėmo kampas. Silvijos mama, ponė Apolonija Sturneikienė, bene vienišė tuomet vis dar nešiojusi plaukus sušuktus į senamadišką karalienės Viktorijos stiliaus kuodą, ožkų pieną manė esant labai sveiką. Nežinia, ar rūpindamasi pono Tarasevičiaus sveikata, ar dukters širdies laime, kartą ji pavaišino savo svečią pieniška sriuba su kleckais, o ponas pasigardžiuodamas suvalgė, paprašė pakartoti ir padėkojo. Ir tik tada ponė Apolonija gudriai šypsodamasi pasakė ponui, kad tai buvusi ožkų pieno sriuba. Ponas Sturneikų namuose daugiau nebesilankė, ir nors Silvijos tėvai buvo šiek tiek susikrimtę, pati ji tik džiaugėsi pagaliau atsikračiusi pani ožiu.

– O dabar, kai pagalvoju, bože moj, dar per tokį pusgalvį, kuris dėl ožkų pieno atsisako žmonos, gi galėjau niekada ir nesutikti savo Staselio! Na, einu, pažiūrėsiu, ar anas namo nepareina...

Motė liepdavo man nesukuisti kambario. Jei anas grįš, kad rastų jaukius namus. Pro virtuvės langą matydavau ją alkūnėmis parimusią ant girgždančių plačių vartų, žiūrinčią čia į vieną kelio pusę, čia į kitą. Bet Staselis vis nepareidavo. Kas kartą grįžusi namo motė atrodydavo ne juokais nusiminusi. Ji nekalbėdavo,

persiaudavo šlepetėm, pasėdėdavo tylėdama ant kėdės ir kildavo gaminti man vakarienės. Bet apie jos liūdesį bylojo į lūpų raukšles subėgusi vyšnių spalva, prie kaktos netvarkingai prilipusi žila sruoga ir suvargęs veidas – vakarais ji atrodydavo senesne.

Kartą prieš miegą, kai motė prausė mane pastačiusi į karšto vandens dubenį, pasakiau:

– Mote, žinok, tavo Staselis niekada nepareis!

– Tau liežuvis nudžius... – sušnabzdėjo ji lyg poteries, nė kiek nesutrikusi. – Tau liežuvis nudžius... Zlotka moja... – pakartojo tyliai, jau paguldžiusi mane į lovą. Tada nušlepsėjusi prie veidrodžio vėl pasidažė lūpas.

Laukimas buvo tikrieji mūsų namai, o tos medinės namelio sienos iš lauko apsilaupiusiais geltonais dažais – tik laikina pastogė, beveik netikra, lyg susapnuota, vieną dieną turinti išnykti tarsi paryčių sapnas, iš kurio nubudusi motė pašokdavo rėkdama, tada apsidairydavo kambario prieblandoje:

– Bože moj, ko nemiegi? Miegok, zlotka, miegok... – sakydavo pamačiusi mano atmerktas akis.

Bet dar kurį laiką pasivartydavome abi tyliai dūsaudamos, žinodamos, kad netrukus gali parsibelsti mano nenuorama tėvas. Įvirsdavo pro duris staiga lyg skersvėjis, mes jį dar lauke išgirdavome giedant kariškas dainas, sutrepsėdavo kojomis priemenėje, kad nukrėstų nuo batų purvus.

– Mote! Aš namuos! – pranešdavo. Girtas, išdidus.

O kartais jo nebūdavo po kelias dienas. „Koman-di-ruo-tė“ – skiemenudavau žaisdama ant margo kilimo, laukdama, kol motė atidengs staltiesėle užklotą televizorių, atneš puodelį su karštu pienu ir medumi ir mudvi žiūrėsime „Labanakt, vaikučiai“. „Ko-nec fil-ma“ – perskaitydavau kirilicos rašmenis ekrane ir jau be motės raginimo žinojau, kad tos dienos laukimams atėjo pabaiga. □

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Kovo 15 d., penktadienį, 7 val. v. vyks prof. dr. Dariaus Kučinsko paskaita „**Atradimai: kas slypi muziejaus muzikos archyvuose?**“. Kauno technologijos universiteto profesorius savo pasakojimą papildys unikaliais senaisiais muzikos įrašais (pianolos ritinėlių, gramofono plokštelių muzika).

Kovo 23 d., šeštadienį, 7 val. v. žurnalistė, istorinių dokumentinių filmų kūrėja, istorijos mokslų daktarė Gražina Sviderskytė pristatys savo naują knygą apie Steponą Darių ir Stasį Girėną „**Lituanica: nematomoji pusė**“ (leidykla „Aukso žuvis“).

Kovo 30 d., šeštadienį, 10 val. r. **velykinių kiaušinių marginimo pamoka**. Liaudies menininkas Don Astras mokys, kaip specialiu peiliuku išskutinti margaspalvius raštus ant kietai virtų ryškiomis spalvomis nudažyto kiaušinio. Reikia užsiregistruoti ir atsinešti 6 kietai virtus nudažytus kiaušinius.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773–582–6500 • www.balzekasmuseum.org

„Vėjas” įdomus daiktas, šviežias ir... mums naujiena”

Virginija

Babonaitė-Paplauskienė

„Vėjas” įdomus daiktas, šviežias ir... bus mums naujiena. Čia atrodo, reikia vežti prancūzišku teatrališkumu, net navi vumu. Jau čia viena gerai, kad nėra išpūstų didelių žodžių, prie kurių buvom pripratinti, kai tik reikalas paliečia istorinius žmones.” (Iš Pulgio Andriešio laiško A. Landsbergiui, Adelaidė).

Taip 1956 metais rašytojas P. Andriešius apibūdino dramaturgo Algirdo Landsbergio (1924–2004) sukurta pjesę „Vėjas gluosniuose”. Tais pat metais pjesė buvo pastatyta Australijoje, o Čikagoje įrašyta ir transliuota per lietuvių radiją. Pjesė sulaukė didelio susidomėjimo ir palankumo. Anuomet išeivių kultūriniame literatūriniame gyvenime ji suvaidino ypatingą vaidmenį: nutoldama nuo kaimo tematikos, tradicinių istorinių veikalo pastatymų, pravėrė vartus į naują, „magiško” realizmo prisodrintą, modernų lietuvių teatrą. Siųsdamas pjesės rankraštį A. Vaičiulaičiui į „Aidų” žurnalą, prašė pakeisti prierašą iš „dramatinė poema” į „stebuklingas vaidinimas” (miracle play).” Tokiu būdu patikslindamas, pagal kokį modelį kūrė, kokių žanrų rėmėsi. Šios pastabos, anot autoriaus, „padėtų skaitytojui suprast, kodėl vaidinimo struktūra tokia, kodėl tiek nedaug veiksmo ir t. t.”

A. Landsbergio vardas yra kiek primirštas Lietuvos literatūriniame gyvenime, tačiau negalėčiau teigti, kad visai nežinomas. Gerokai anksčiau buvo pastatytos jo pjesės „Penki stulpai turgaus aikštėje” (rež. Vytautas Balsys, 1989 m., Kauno dramos teatras), „Sudieu, mano karaliau” (rež. Juozas Ivanauskas, 1990 m., Klaipėdos dramos teatras; rež. Artūras Žukauskas, 2008 m., Lietuvos radijo teatras), „Vaikai gintaro rūmuose” (rež. Gytis Padegimas, 2008 m., Klaipėdos universiteto Menų fakulteto režisūros katedra). 1991 metais rašytojas pirmą kartą lankėsi Lietuvoje ir viešėjo Kauno dramos teatre, bendravo su teatralais ir džiaugėsi jų darbais. Maiorinio lietuvių literatūros muziejuje buvo surengti A. Landsbergio kūrybos vakarai, o vėliau – jubiliejinės parodos ir atminimo vakarai. Teresės ir Algirdo Landsbergio rūpesčiu šių eilučių autorė parengė ir išleido knygą „Kelionė į Algirdo Landsbergio Kelionę”.

„Vėjas” ... mums naujiena”

Praėjusiais metais prieš pat Naujuosius režisierius Gytis Padegimas Nacionaliniame Kauno dramos teatre pastatė A. Landsbergio pjesę „Vėjas gluosniuose”. G. Padegimas jau senokai domėjosi šio išeivio kūryba, todėl minint lietuviškos dramaturgijos festivalio „Atgaiva” trisdešimtmetį ir pasirinko modernaus kūrėjo prieš 63 metus parašytą pjesę. „Ši pjesė yra labai vaideriška, nes, kaip ir ‘Mūsų miestelyje’ bei ‘Ilgoje Kalėdų vakarienėje’, joje kalbama apie paprastus žmones, keistai supintus jų likimus karo akivaizdoje. Dabar, kai jaučiame stiprias geopolitines įtampas, manau, kad ši pjesė yra labai aktuali. Be to, Algirdo Landsbergio tekstai – tarsi lietuviškos sąmonės imuniteto

Akimirkos iš G. Padegimo spektaklio pagal A. Landsbergio pjesę „Vėjas gluosniuose”.

Donato Stankevičiaus nuotraukos

stiprinimas”, – tokį vertinimą išsakė režisierius G. Padegimas.

Dabar norėtusi pasidžiaugti ištis neeiline A. Landsbergio pjesė, kurią žiūrovams padovanojo režisierius G. Padegimas su savo profesionalia komanda: scenografijos ir kostiumų dailininke Birute Ukrinaite, kompozitoriumi Raimundu Martinkėnu, šviesų dailininku Vladimiru Šerstabojevu, garso režisieriumi Arnoldu Akelaičiu. Vaidmenis atliko: šv. Kazimieras – Arnas Ašmontas; Angelas – Andrius Gaučas, Karalius – Dainius Svobonas, Eugenijus Kurevičius – didikas – Henrikas Savickis, Krištopas Vyšniauskas – plikbajoris – Artūras Sužiedėlis, Petras Jasaitis – žemdirbys Dovydas Pabarčius, Aldona – pilaitės vietininko žmona – Ugnė Žirgulė, Kunigunda – pilaitės virėja – Milė Šabliauskaitė, Onutė – Kunigundos globotinė – Karolina Elžbieta Mikolajūnaitė. Gyčio Padegimo vardas plačiai žinomas tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų. Kiekvienas jo darbas tampa Lietuvos teatrinio gyvenimo klasika – „aukso fondu”.

„Draugo” skaitytojams norisi pri-

minti, pristatyti ir tuo pačiu pasidžiaugti, kad dviejų talentingų kūrėjų darbas apvainikuotas išskirtiniu žmonių dėmesiu ir padėka. Spektaklis sukėlė Lietuvoje didžiausią susidomėjimą ir yra pats populiariausias ir lankomiausias sezono vaidinimas. O jam pasibaigus, ilgai netyla žiūrovų plojimai.

Ieškojau savo braižo ir žanro

A. Landsbergis priklausė pokario jaunajai kartai, studijuodamas Vokietijoje – Mainco, Amerikoje – Brooklyno ir Kolumbijos universitetuose, susižavėjo egzistencializmo filosofija. Dar Vokietijoje kartu su savo draugais Jonu ir Adolfu Mekais, Leonu Lėtu, Žibuntu Mikšiu gilinosi į filosofiją, modernią literatūrą, gvildeno naujas formas, kūryboje taikė netradicinius meninius eksperimentus. Jis rašė: „Kaip pradedantis rašytojas, ieškojau savo braižo ir žanro. Visos galimybės tada atrodė atviros. Kaip kiekvienas jaunas lietuvis, mėginau rašyti ir poeziją, bet greitai įsitikinau, kad jos mūžai

mano serenados neimponuoja. <...> Pirmuose bandymuose pasirodė kalbos problema, daugiakalbiškumas. Ir tai natūralu. Lietuvoje lietus lijo, šunys lojo, merginos šypsojosi lietuviškai. Mes buvom įmesti į daugiakalbį, o pabėgėlių stovyklose ir į daugiakalbių pasaulį, kuriame žodžiai nebeatitiko daiktų, kaip anksčiau Lietuvoje. Tuose ankstyvuose tekstuose matau ir ‘katastrofizmo’ užuominas, filmų įtaką. Jau tada ėmiau galvoti apie pjeses, viliojo scena ir jos dialogas.”

A. Landsbergį nuo gimnazijos suolo viliojo teatro pasaulis, jo magija. Pjesėje „Vėjas gluosniuose” piešiamos istorinės asmenybės – šv. Kazimieras, kuris anot autoriaus, žemėje gyveno asketo gyvenimą, karalius Žygimantas Augustas, paskendęs skausmuose dėl mylimosios Barboros. Savitai, žaismingai autorius audžia legendą apie šv. Kazimierą, Lietuvos žadintoją, ir jo darytus stebuklus XVI a. Lenkijos ir Lietuvos valstybei kariaujant su Maskva dėl Livonijos.

Pjesės „Vėjas gluosniuose” veiksmas, vieta ir laikas konkretūs. Autorius įvardija: „trumpą valandėlę erdvę, viršum pilaitės Lietuvos–Livonijos pasienyje, paskui prie tos pilaitės vartų.” Landsbergio pagrindiniais veikėjais – naratoriais – tampa šv. Kazimieras ir Angelas, kurie persirenge teologijos studento ir jėzuito vienuolio rūbais, gavę Dievo palaiminimą, nusileidžia iš dangaus į žemę. Veiksma laikas – naktis prieš lemiamą Žygimanto Augusto kariuomenės mūšį su maskoliais. Nusileidus į žemę šv. Kazimieras su meile kalba Angelui apie Lietuvą, apie savo numylėto Vilniaus grožį, apie begaliniai gražią, užburiančią, šnarandą, kaip „vėjas gluosniuose”, lietuvių kalbą. Stovėdami lauke, prie pilaitės vartų, jie mato sargybinius: plikbajorį Krištopą Vyšniauską ir žemdirbį Petrą Jasaitį, besisildančius prie laužo. Šv. Kazimieras įtempia klausą, vildamasis išgirsti gražią poetišką lietuvių kalbą, tačiau skamba anaipol ne patys gražiausi žodžiai.

Nukelta į 8 psl.

Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje – apie 450 metų po Laisvės alėjos grindiniu išgulėjęs lobis

Algis Vaškevičius

Kovo 2-ąją Kaune, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje visuomenei pristatytas pernai birželio mėnesį Laisvės alėjoje rastas lobis. Nuo šiol visi norintys gali apžiūrėti lobį, kuris rekonstruojant šią alėją buvo surastas visiškai atsitiktinai. Jau pačią pirmąją dieną, kai lobį buvo galima apžiūrėti prie jo muziejaus salėje būriavosi ir savo įspūdžiais dalijosi daugybė žmonių.

Laisvės alėjoje dirbę bendrovių „Kauno tiltai“ ir „Autokausta“ darbininkai netoli savivaldybės ir Lėlių teatro pastato ekskavatoriaus kaušu iš 80–90 centimetrų gylio į paviršių iškėlė maždaug 500 metų senumo lobį. Viso rastoje puodynėje, kuri, užkabinta kaušo, suskilo į penkias dalis, buvo daugiau kaip 350 vienetų Žygimanto Augusto laikų monetų: dvidenarių, grašių, ketvirtokų.

Nuvalę vieną iš jų darbininkai iškart pastebėjo, kad moneta išleista dar 1566 metais. Dabar jau aišku, kad šio loby išskirtinumas yra tai, jog jame rasta Žygimanto Augusto 1565 metų 2 grašių moneta – tokios monetos Lietuvoje buvo rastos tik dviejuose lobiuose, bet nė viena iš jų į Lietuvos muziejus nepateko.

Užtruko daugiau kaip pusę metų, kol lobis buvo sutvarkytas, aprašytas, skaitmenizuotas ir parengtas parodyti visuomenei. Restauratoriai turėjo apžiūrėti monetas, mirkyti jas specialiaame oksidus tirpinančiame skystyje. Muziejaus Numizmatikos skyriaus vadovas dr. Ignas Narbutas sakė, kad kiekvienos monetos valymo trukmė gali būti labai skirtinga – tos, kurios oksidavosi labiau, turi mirkti ilgiau. Daug ką šiame procese lemia ir metalas.

Tam, kad galima būtų visiems kauniečiams ir miesto svečiams pasidžiaugti šiuo svarbią kultūrinę ir istorinę vertę turinčiu XVI a. vidurio lobiu, reikėjo atlikti pirminę pagrindinių grupių monetų restauraciją, suskaitmeninti nuvalytų monetų vaizdus, su „Ekspobalta“ dizaineriais įrengti ekspoziciją ir pagaminti specialią įrangą šiam lobiui eksponuoti.

Paašškėjo, kad iš pradžių loby radimo vietoje, liepų alėjoje buvo atkastos 356 moliniame inde laikytos senovinės monetos. Jau tą pačią dieną, sustojus rekonstrukcijos darbams, buvo iškvieistas archeologas Dainius Balčiūnas, kuris pradėjo pirminius loby vietos archeologinius tyrimus. Pasinaudodamas metalo detektoriumi, archeologas iškastose žemėse surado dar 393 monetas bei puodyninio koklio šukes.

Remiantis istoriniais šaltiniais, ties loby suradimo vieta XVI amžiuje ėjo gynybinė miesto siena – kitaip tariant, lobis buvo paslėptas jau už miesto ribų. Spėjama, kad loby savininkas galėjo paslėpti monetas apie 1567 metais, kai Kaune siautė maras ir buvo kilęs didžiulis gaisras. Manoma, kad, bėgdamas iš miesto, savininkas užkasė monetas geresniems laikams, tačiau susigražinti lobį jam nebuvo lemta.

Vienas iš specialiai sukurto komisijos narių, Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus vyresnysis muziejininkas Eduardas Remecas nustatė, kad monetos apima laikotarpį nuo XVI a. iki 1566 metų. Didžiąją loby dalį, beveik 54 procentus sudaro smulkių nominalų monetos (denarai). Lobyje randa ma ir vidutinės vertės monetų: 1/2 grašio, grašiai, 2 grašiai ir 3 grašiai.

Specialistai pabrėžia, kad lobis priklauso valakų

Lobyje yra retų ir labai vertingų monetų.

reformos periodui. Šio XVI a. 6–8 dešimtmečių laikotarpio loby Lietuvoje rasta apie 20, tačiau dauguma iš jų žinoma tik iš rašytinių šaltinių. Lietuvos muziejuose saugomi tik septynių loby monetų kompleksai, beveik visi jie – tik dalinai išlikę lobiai ir tik pora jų, Vanagų ir Labardžių lobiai pasižymi didesne monetų įvairove, būdinga Kaune rastajam lobiui, tačiau jam neprilygsta. Nė viename loby tarp ankstyviausių monetų neužfiksuota lenkiškų Jogailos pusgrašių, kurių yra Kauno lobyje.

Minėta komisija nustatė, jog Laisvės alėjoje rasto loby sudėtis būdinga XVI a. antrosios pusės pinigų apyvartai. Vis dėlto šis lobis ypatingas tuo, kad jame dominuoja smulkaus nominalo monetos. Dažniausiai randamuose šio laikotarpio lobiuose dominuoja 1/2 grašio nominalo monetos. Retos monetos yra ir Žygimanto Senojo bei Žygimanto Augusto LDK grašiai. Taip pat lobis labai vertingas ir dėl didelio skaičiaus denarų bei jų datų įvairovės. Tam tikrų kaldinimo metų denarų buvo žinomos vos kelios monetos.

Naujai atrastas lobis yra vertingas ir dėl retai Lietuvoje randamų kitų monetų: Elbingo-Gdansko denaro, Brandenburgo-Krosnos grašių. Būtent iš to, kad lobyje nėra gausiai kaldintų 1567, 1569 ir 1570 metų 2 denarų monetų, galima daryti išvadą, jog lobis buvo paslėptas apie 1567 metus.

Po atliktų išsamių monetų tyrimų ir sudarytos specialios komisijos vertinimo nuspręsta perduoti Laisvės alėjoje rastą lobį Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, nors turėti šį lobį siekė trys šalies muziejai. Loby kelias į muziejų siek tiek užtruko – policijos užantspauduotoje dėžutėje monetos kelis mėnesius buvo saugomos Vilniuje, Nacionaliniame muziejuje.

Spalio pabaigoje Kultūros paveldo departamento direktoriui pasirašius įsakymą, lobį nuspręsta perduoti Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, tačiau ir tada loby perdavimo procesas muziejui dar nebuvo baigtas.

Loby atradėjais yra laikomi bendrovės „Kauno tiltai“ darbuotojai Ramūnas Stankevičius (elektros darbininkas) ir Virginijus Mongirdas (ekskavatoriaus mechanizatorius). Pagal įstatymus jiems turėjo atitekti ketvirtadalis šio loby, bet atsižvelgiant į tai, kad lobis buvo rastas darbo metu ir bendrovei „Kauno tiltai“ turint leidimą vykdyti renovacijos darbus Laisvės alėjoje, šiuo atveju loby radėju laikoma pati bendrovė.

Specialistai 749 monetų lobį pagal šių dienų rinkos kainą įvertino 40 650 eurų. „Kauno tiltai“ kilniaširdiškai atsisakė jiems, kaip radėjams, priklausančios dalies ir muziejui atsiųstame rašte nurodė, kad „bendrovė, veikdama gera valia ir suprasdama didelę loby kultūrinę-istorinę vertę bei reikšmę Lie-

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus nuotr.

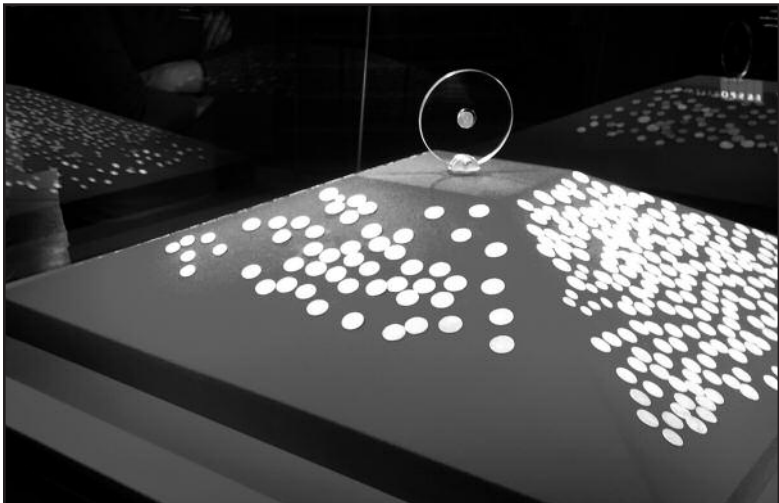
Taip atrodė surastas lobis

tuvos valstybei, (...) atsisako jai (...) išmokėtinos loby dalies, t. y. 10165,50 Eur. Bendrovė vertina tai kaip paramą Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui.”

„Tuos denariukus perskaičiavus į grašius, bendra suma – apie 250 grašių. Turtingam žmogui tai buvo maži pinigai, net žirgo už tokius pinigus nenupirksi, o, pavyzdžiui, karvė tais laikais kainavo apie 120–160 grašių. Paprastam žmogui tai buvo pakankamai dideli pinigai, miestiečio mėnesio uždarbis”, – pristatydamas šią kolekciją sakė dr. I. Narbutas.

Pasak jo, lobis rodo, kad XVI a. buvo daug prekiaujama su Lenkijos valdoma Prūsija, Vokietijos pasienio kraštais. Tai didžiausias per pastaruosius 30 metų Kaune aptiktas lobis, kurį iš viso sudaro net 749 sidabro monetos. Monetas restauravo metalo restauratorė Asta Vasiliauskaitė, skaitmenizavo Skaitmeninio centro muziejininkas Edgaras Austinskas, ekspozicijos dizainą parengė architektai Saulius Valius, Kristijonas Svalbonas, grafikos dizaineris – Juozapas Švelnys.

Išties įspūdingą Laisvės alėjos lobį Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje visi norintys gali apžiūrėti iki birželio 30 dienos. □

Lobyje iš viso buvo net 749 monetos.

A. Vaškevičiaus nuotr.

„Vėjas gluosniuose“

Atkelta iš 6 psl.

Sužvarbės sargybinis, varginamas pilvo skausmo, pratrūksta pykčiu: „Velniai raupuoti! Rupūžės, šeškai, nevidonai! Grikių košė vidudienį, medžio žievė vakarienei!“ Autorius žaismingai kuria paradoksą – Angelas su šypsena klausia, negi tai ir yra tikroji, gražioji „lietuvių kalba“, šnaranti kaip „vėjas gluosniuose“. Šie žodžiai suglumina šv. Kazimierą. Jis suabejoja, ar tai vilniečių būta, tačiau idėmiai klausosi jų kalbos ir gilinas į jų problemas, troškimus, svajones. Autorius įveda į pjesę intelektualinius dialogus, pokalbius apie pamaldumą, tikėjimą, Visatos sandarą, aptaria žmogiškuosius likimus. Tekstuose iškelti autoriaus vertybiniai kriterijai.

Šv. Kazimierui suteikiamos didelės galios – suvokęs galįs padaryti stebuklą, prašo Dievo leidimo. Angelas bando priešintis ir atkalbinėti šv. Kazimierą nuo tokių veiksmų, bet noras daryti gera išsklaido abejones. Abu su Angelu stebi tai, kas vyksta šioje vargingoje žemėje – mato tris skirtingas poras, savaip nelaimingas ir trokštančias realizuoti savo siekius, o jie nėra dideli: tik laimingo ir paprasto gyvenimo su mylimais žmonėmis troškimas. Autorius žaismingai piešia visų trijų veikėjų paveikslus: K. Vyšniauskas savo prigimtimi bailus, godus, siekias lengvo gyvenimo ir garbės. Sužinojęs apie pasiturinčią virėją Kunigundą, bando ją suvedžioti ir išvilioti iš jos pinigų maišelį. P. Jasaitis, drąsus karys, išgelbėjęs karaliui gyvybę, paprastas varganas žemdirbys, siekiantis tik ramaus gyvenimo su savo mylima našlaite, Kunigundos augintine, padėjėja Onute, trokštantis gauti laisvę, išsivaduoti iš karaliaus rankų. Scenoje pasirodo ir Koperniko pasikaitų klausęs, mokslo ragavęs žvaigždžių skaičiuotojas – didikas Eugenijus Kurevičius. Iš pirmo žvilgsnio jis nutolęs nuo gyvenimo šurmulio, paniręs į danguje tviskančias žvaigždes, atrodo, nieko nemato aplinkui, tačiau tas skeptiškas požiūris į pasaulį ir Dievo neigimas yra tik kaukė, po kuria slepiasi jausminga romantiko širdis, perpildyta aistringos meilės pilaitės vietininko žmonai Aldonai. Begalinis noras būti kartu su ja, nemigo naktys gena ne žvaigždžių skaičiuoti, o bokštelyje laukti savo mylimosios.

Kazimieras pirmą kartą susiduria su meile ir stebi „vis naujas jos rūšis“.

Supratęs žmonių paprastus žemiškus siekius ir pamilęs juos „su visomis jų svajonėmis ir silpnybėmis“, nori jiems pagelbėti... Pagelbėti ir padaryti juos laimingais, svajones paversdamas realybe. Tačiau Angelas žino liūdną baigtį– visi trys vyrai garbingai žus mūšyje. Šv. Kazimieras bando išsiderėti iš Dievo dar bent vieną dieną prailginti jų laimę. Negavęs atsakymo, jis veikia pats, gražia giesme, skirta Barborai Radvilaitei, prisišaukdamas karalių Žygimantą. Karalius, negalėdamas susitaikyti, skaudžiai išgyvena savo mylimosios Barboros netektį. Jis tarsi atitolęs nuo visko ir jam žemiškieji žmonių gyvenimai nerūpi. Karalius guodžiasi Kazimierui, kad yra niekam nereikalingas ir tik bajorų išnaudojamas. Jausmai suspurda tik tuomet, kai Kazimieras pradeda pasakoti apie Barborą ir jos akis, kurias matė danguje. Karalaitis Kazimieras įtikina Žygimantą, kad jis yra mylimas ir reikalingas savo žmonėms, kurie laukia iš jo stebuklų. Jis prikalbina karalių susitikti su trimis poromis, ieškančiomis jo pagalbos, nes tik nuo jo sprendimų priklauso jų likimas. Karalius Žygimantas įvykdo visus jų prašymus: Vyšniauskas gauna karališkojo duonos raikytojo pareigas ir leidimą verstis prekyba, su juo lieka ir Kunigunda; Jasaičiui suteikiama laisvė ir karališkojo sodo prižiūrėtojo vieta, Onutė atiduodama į glėbį savo išrinktajam; Aldonos ir Kurevičiaus santuoka palaiminama ir tuo pačiu duodamas pažadas apginti nuo žiauraus jos vyro keršto. Viskas vyksta pagal laimingos pasakos scenarijų, deja, toks džiaugsmingas epizodas turi ir dramatišką pusę – laimingieji rytojaus dieną žus kare, prarasdami viską, ką mylėjo žemėje. Tačiau šv. Kazimieras padaro stebuklą ir leidžia pasijusti jiems laimingais, sustiprina jų pasitikėjimą karaliumi, jo galia ir malone, sužadina jų drąsą prieš mūšį. Įtvirtinama romantiško idealizmo svarba. Iškeliama didinga Maironio frazė, kad mirtys vardan Tėvynės nėra beprasmes... Dramatiška atomazga – jaunų vyrų žūtys palieka liūdesio spalvą, tačiau įtvirtina pasitikėjimą šv. Kazimiero daromais stebuklais žemėje. Tik žemėje, anot autoriaus, gali pilnai išgyventi krikščionybę.

Landsbergio pjesė „Vėjas gluosniuose“ pulsuoja švelniu humoru, paradoksaliomis situacijomis, lakiomis frazėmis, metaforizuota stilistika. Šią

pjesę galima įvardinti kaip vieną lyriškiausių romantinių autoriaus dramų. Literatūros kritikas Vytautas Aleksandras Jonynas, aptardamas A. Landsbergio kūrybą, rašė: „Nūdienėj dramaturgijoj posūkiai į farsą, vodevilį, cirką yra seniai įsipilietinė dalykai, bet lietuvišku mastu imant tokio žaismingumo įvedimas yra įnešimas naujų varų į pernelyg vienspalvę teatrinę raštiją. Tą patį tematikos įvairumą, rafinuotesnį jos vystymą, rašto eleganciją aptinkam ir Landsbergio prozoj. Visa tai liudija autoriaus vakarietišumą, europine prasme, plačią jo interesų skalę, atidą tam, kas kuriama teatro ir kine-matografijos srityse.“

Spektaklio „Vėjas gluosniuose“ pastatymas Kauno nacionaliniame

dramos teatre tapo ir savotiška dovana rašytojo, dramaturgo Algirdo Landsbergio (1924–2004) atminimo įamžinimui: šiemet minėsime jo 95-ąsias gimimo metines, Maironio lietuvių literatūros muziejuje birželio mėnesį bus parengta jubiliejinė paroda, surengtas minėjimas (birželio 21-ąją).

Pjesė „Vėjas gluosniuose“ Nacionaliniame Kauno dramos teatre pastatytą šį sezoną bus suvaidinta birželio 18 d. Ją žiūrėti ir dalyvauti iškilminguose minėjimuose iš JAV į Lietuvą atvyksta rašytojo sūnus Paulius Landsbergis, Algirdo brolio Algimanto žmona Teresė Landsbergienė su sūnumi Liudu.

Esate visi laukiami ir maloniai kviečiami! □

Kultūros kronika

Vasario 25 d. Lenkijos radijo W. Lutoslawskio koncertų studijoje Varšuvoje įvyko lietuvių ir lenkų muzikos atlikėjų koncertas „Babadag/Šulinys“ ir to paties pavadinimo kompaktinės plokštelės pristatymas. Plokštelėje, kurią prodiusavo Lenkijos radijas, o išleido įrašų studija AKW Karrot Kommando, pristatoma lenkų alternatyviosios muzikos atlikėjos Olos Bilińskos, lietuvių seserų Dominykos Kriščiūnaitės, Lauksminos Kriščiūnaitės-Plikšniėnės, Ramintos Kriščiūnaitės bei lenkų alternatyviosios muzikos scenoje labai gerai žinomų atlikėjų Huberto Zemlerio, Sebastiano Witkowskio ir Igorio Nikiforowo atliekami kūriniai.

Pirmą kartą savo veiklos istorijoje vienas svarbiausių Jungtinės Karalystės šiuolaikinio meno centras „BALTIC Centre for Contemporary Art“, įsikūręs Geitsedo mieste, paskelbė pradedantis rezidencijų projektą, skirtą Baltijos šalių menininkams. Viešo konkurso būdu atrinktas lietuvių menininkas Andrius Arutunian 2019 metų vasario mėnesį dalyvavo šioje naujoje programoje rezidencijoje Šiaurės Anglijoje. Rezidencijos metu dalyviai menininkai susitikinėjo su vietos meno lauko atstovais: menininkais, kuratoriais ir meno lauko profesionalais, gyvenančiais Anglijos Šiaurės Rytuose. Rezidencijos metu menininkai dalijosi savo meniniu tyrimu viešame renginyje.

„Vėjas gluosniuose“.

Donato Stankevičiaus nuotr.